

Integratie in Nijmegen

Bijdrage van Paul Cliteur aan het integratiedebat van de gemeente Nijmegen op 22 maart 2007

De Nijmeegse gemeenteraad wil nieuw beleid ontwikkelen op het gebied van integratie, heb ik gelezen in *De Gelderlander*. En deze avond is bedoeld als een eerste aanzet tot het ontwikkelen van ideeën voor dat beleid.

Ik moet zeggen dat ik geen speciale expertise op het terrein van het integratiebeleid kan claimen en in die zin is uw uitnodiging om hier het woord te mogen voeren dus een hele eer voor mij. Maar ik heb mij wel als filosoof en als jurist enigszins met het onderwerp bezig gehouden. Allereerst in mijn boek *Moderne Papoea's: dilemma's van een multiculturele samenleving* uit 2002 en ook weer in mijn laatste boek *Moreel Esperanto* dat net verschenen is.

Laat ik beginnen met vijf algemene opmerkingen over integratie als inleiding op de drie stellingen waar ik iets over zal zeggen.

1 Allereerst: integratie zou ik willen omschrijven als het verwerven van volwaardig staatsburgerschap van nieuwkomers in een samenleving die op voet

van gelijkheid met de reeds bestaande burgerij gaat functioneren.

Bij dat volwaardige staatsburgerschap denk ik dan niet aan iets dat met een formeel besluit te realiseren valt. Het gaat bijvoorbeeld niet alleen om het feit dat men een officieel stuk thuiskrijgt dat men tot Nederlander is genaturaliseerd. Het gaat ook niet om de gelijkheid voor de wet. Bij “integratie” denk je aan iets dat verder gaat dan dat. Een geïntegreerde nieuwkomer participeert volwaardig mee aan de Nederlandse samenleving.

2 Een tweede opmerking heeft betrekking op de wijze waarop dat integratieproces in zijn werk gaat. Hiervoor is al gebleken: het is niet een formeel proces. Het kan ook niet van de ene op de andere dag gerealiseerd worden en het vereist enige inspanning. Integratie gaat niet vanzelf.

Dat is natuurlijk ook de reden dat op dit punt overheidsbeleid tot stand is gekomen. Als alles vanzelf ging, dan zou de overheid zich daarmee niet behoeven te bemoeien. Maar de **integratie gaat niet vanzelf, zo hebben we een beetje *sadder and wiser* moeten constateren – daar moet je iets voor doen.**

3 Dat integratiebeleid kan goed, minder goed en zelfs uitgesproken slecht zijn. **Het is zelfs niet ondenkbaar dat het integratiebeleid zó slecht beleid, dat de**

integratie juist door dat beleid verslechtert of onmogelijk wordt gemaakt. Het spreekt voor zich dat helemaal geen beleid dan nog te prefereren valt boven zulk slecht beleid.

Slecht integratiebeleid dat de integratie heeft afgeremd wordt wel toegeschreven aan het zogenaamde “multiculturalisme”. U moet multiculturalisme niet verwarren met de “multiculturele samenleving”. Een multiculturele samenleving is een samenleving waarin mensen wonen met sterk verschillende religieuze en etnische achtergronden. En die verschillen zijn zo groot, groter dan in een normale samenleving (waar natuurlijk ook altijd al een zekere vorm van diversiteit bestaat), dat men spreekt van een “multiculturele samenleving”.

Multiculturalisme daarentegen is een manier om met culturele verschillen om te gaan. Multiculturalisme houdt in dat je mensen niet primair benadert als individueel staatsburger, maar dat je hen collectief tegemoet treedt als deel uitmakend van een bepaalde religieuze of etnische groep. Multiculturalisten zijn voorstanders van het erkennen van “groepsrechten” (in tegenstelling tot individuele rechten).

Nu zou je kunnen verdedigen dat het multiculturalisme de integratie niet heeft bevorderd. Doordat de overheid mensen heeft benaderd en behandeld als behorend tot

een bepaalde etnische en religieuze groep, komen zij als het ware die groep niet uit. En dat is nu precies wat het integratiebeleid probeerde te bewerkstelligen.

Tot zover het rampenscenario. De vraag is natuurlijk: wat is een goed integratiebeleid? Natuurlijk is het onmogelijk om binnen een kort bestek daar veel over te zeggen, maar ik geef toch een paar aanzetten.

4 Mijn vierde stelling is: **goed integratiebeleid is niet gericht op het versterken of het doen opgaan in een specifiek Nederlandse identiteit.**

Dit is natuurlijk een heel belangrijk punt en daarover worden vaak hele emotionele discussies gevoerd. U kent ze wel. Er wordt dan gesproken over “aanpassen” of (in het technische jargon) “assimileren”. Dan komen twee standpunten tegenover elkaar te staan. Het ene standpunt gaat ongeveer als volgt: “Als je in Nederland komt, dan moet je je aanpassen aan de Nederlandse normen. Dat zouden wij ook moeten als we naar een ander land gaan. Zo eenvoudig is het toch?” En de andere partij antwoordt daar dan weer op: “Van niemand mag je verwachten dat hij zijn eigen cultuur negeert of zichzelf verloochent.” Dat zijn vaak hele emotionele discussies waar de vonken afvliegen. Alleen al het voeren van die discussies leiden ertoe dat de

sociale cohesie in de samenleving sterk onder druk komt te staan.

Mijn eigen standpunt in deze kwestie is dat een nieuwkomer zich niet zou moeten aanpassen aan specifiek Nederlandse zaken. Daarop bestaat alleen één uitzondering.

Die uitzondering is de Nederlandse taal. Er is niets Nederlandser dan de Nederlandse taal. Hutspot eten of iets dat daarop lijkt; een bestuurlijke poldercultuur; het opbergen van je ouden van dagen in bejaardentehuizen – er zijn volgens mij vele typisch Nederlandse dingen te bedenken, maar er is niets “Nederlandser” dan de Nederlandse taal.

En toch moet het een vast element zijn van het integratiebeleid dat mensen de Nederlandse taal leren. Waarom? Eigenlijk omdat het leren van de taal van het land waarin je woont niet een onderdeel is van de integratie maar een voorwaarde daarvoor. Als je niet met je landgenoten kunt communiceren, dan komt van meedoen aan de Nederlandse samenleving, van volwaardig burgerschap, niets terecht.

Maar behoudens deze uitzondering is aan het integratiebeleid wat mij betreft niet veel “Nederlands”.

Laat ik dit maar met een persoonlijk voorbeeld illustreren. Ik ben zelf geboren in Amsterdam en heb mijn hele leven in Nederland gewoond. Toch moet ik er niet aan denken dat ik zou moeten integreren in typisch Nederlandse waarden en manieren van doen. Ik houd bijvoorbeeld helemaal niet van de kersttoespraak van de Koningin. Ik zing nooit het Wilhelmus. Ik heb een hekel aan voetbal. Uit recalcitrantie over de voetbalgekte hoop ik altijd stiekem dat Nederland verliest bij een belangrijke wedstrijd. Ik kan mij helemaal niet vinden in de typisch Nederlandse bestuurscultuur. Kortom, ik ben, gemeten aan de hier opgegeven criteria, helemaal geen Nederlander.

En ik kan u zeggen: dat wordt met de jaren alleen maar erger. Ik ben aan het radicaliseren. Ik ben vaak met mijn hoofd in een hele andere wereld. Ver weg van dit land.

Zou ik dan eigenlijk ook niet een kandidaat zijn voor integratiebeleid? Ik kan u zeggen: ik heb al vele adviezen op dit terrein gehad. Maar ik heb ze niet opgevolgd en ben ook niet van plan dat te gaan doen. Ik denk dat niemand dat zou behoeven te doen. Het is namelijk helemaal niet nodig te integreren in typisch Nederlandse dingen. Men kan een hardgrondig “nee” laten horen tegenover de typisch Nederlandse dingen die ik hiervoor heb opgevoerd. Wat moet dan wel gebeuren bij goed integratiebeleid? Dat brengt mij op de vijfde stelling.

5 De vijfde stelling is dat **integratiebeleid gericht moet zijn op het bijbrengen van kennis, respect en het onderschrijven van enkele beginselen van een behoorlijke samenlevingsorde**. Dat je je houdt aan de wetten van het land is niet typisch Nederlands. Maar het is wel essentieel voor het integratiebeleid. Dat je grondrechten zoals die zijn neergelegd in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens respecteert is niet typisch Nederlands. Maar het is wel van grote betekenis voor integratie en het integratiebeleid. Dat je ervan uitgaat dat je medeburgers gelijke rechten hebben, ongeacht hun afkomst, hun ras, hun sekse of seksuele voorkeur is niet typisch Nederlands. Maar, opnieuw, het is wel van grote betekenis voor de integratie en het integratiebeleid.

Het integratiebeleid dat mij voor ogen staat – ook het integratiebeleid voor Nijmegen – is dus niet typisch Nederlands. Het veeleer Europees of nog beter: universeel.

Dit waren een paar stellingen van mij die ik kwijt wilde. Ik vat ze voor het gemak nog even samen:

1. Integratie houdt in het verwerven van volwaardig staatsburgerschap.
2. Integratie is een materieel proces; niet alleen het overhandigen van een naturalisatieakte.

3. Integratiebeleid kan geslaagd en minder geslaagd zijn. Er is integratiebeleid denkbaar dat precies het omgekeerde bereikt van wat beoogd wordt.
4. Goed integratiebeleid is niet gericht op het versterken of het doen opgaan in een specifiek Nederlandse identiteit.
5. Goed integratiebeleid is gericht op het bijbrengen van kennis, respect en het onderschrijven van enkele beginselen van een behoorlijke samenlevingsorde.